

Litteraturäventyr i den långa svansen

Kalle Laajala

Är det Den långa svansen som är bibliotekets affärsidé? Möjligheten att via nätet kunna visa upp och erbjuda ett utbud som utgör ett alternativ till topplistebiblioteket? Vilka krav ställer det på t ex bibliotekskatalogen och bibliotekens vilja att bjuda in biblioteksnyttjarna?

Det är först nu man kan börja se en nordisk debatt om "Bibliotek 2.0", i januari 2008 med inlägg i de stora morgontidningarna och parallellt en replikväxling i grannländerna. Blir avintellektualisering eller demokratisering resultatet? Jag tänkte inte ge mig in i debatten, men resonera lite kring något som ofta nämns i 2.0-sammanhang: "Den långa svansen". Och vad jag hittade i den.

Känner du inte till den, följer här en kort beskrivning. Begreppet myntades 2004 av Chris Anderson, chefredaktör vid den amerikanska tidningen Wired. Han började funderingarna på sin blogg och det hela mynnade ett par år senare ut i en bok kallad **The Long Tail: why the future of business is selling less of more** (jag läste den svenska utgåvan från 2007). Egentligen rör det sig om statistik, en kurva som varit känd länge, men det Anderson gjorde var att identifiera den som en affärsmodell för framförallt nätbaserade företag vilka genom minskande lager- och distributionskostnader och en bredare kundbas kunnat erbjuda ett allt större utbud. Amazon.com är ett exempel. Så även sajter som säljer nedladdningsbar musik. Enkelt sagt handlar det om att storsäljarna bland varor bildar det korta "huvudet" på kurvan som sedan planar ut och fortsätter utan att gå ner på noll. Denna svans utgör alla nischer – allt annat – som säljer lite och till en begränsad publik: såväl smala kvalitetsgrejor som skräp. Andersons research visade, till exempel för musiksajterna Itunes och Rhapsody att varenda tillgänglig låt köptes åtminstone en gång under en given period och att det i princip lönade sig att "lägga ut" obegränsade mängder material: när utbudet ökades, ökade också efterfrågan (inte tvärtom). Det omskakande ur ekonomisk synpunkt var att summan av den

långa svansens vinstpotential kan konkurrera med huvudets, storsäljarnas.

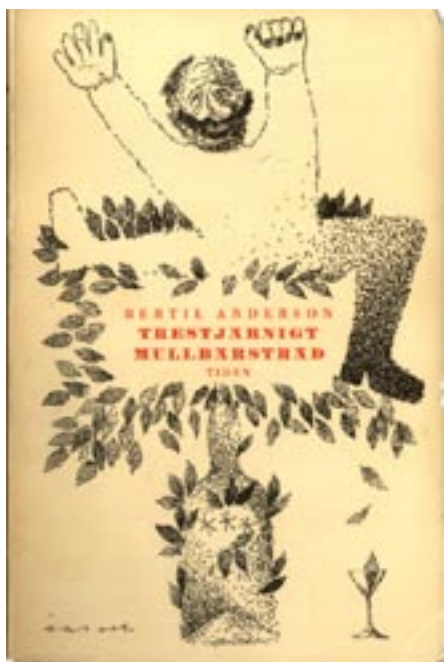
Men idén om "Den långa svansen" har även nått utanför ekonomins domäner, där profit inte är det nödvändigt viktigaste: till kulturen, till sporten, till alla möjliga sammanhang. Musikproducenter, pr-folk, open source-entusiaster, fildelare, bibliotekarier och andra har sett långa svansar och tillämpningar av dem. Youtube, Wikipedia, och andra tjänster med användargenererat innehåll är självklara sådana. SVT:s Kobra uppmärksammade Chris Anderson våren 2007 under rubriken "topplistas fall". Varför detta intresse? En av flera orsaker är just att det traditionella "hit-tänket", storsäljarprincipen, verkligen utmanats. Och att människor tar tillvara på möjligheterna, hittar sina guldkorn: "*[w]hen consumers are offered infinite choice, the true shape of demand is revealed. And it turns out to be less hit-centric than we thought*", skriver Anderson på sin webbplats <<http://www.thelongtail.com/about.html>>.

Antikvariaten (sinnebilderna av det som inte är topplistan?) är en bransch som verkligen hittat sin plats på webben, även här i landet. Höjda hyror och lagerkostnader har tvingat många antikvariat att slå igen sina fysiska butiker för att fortsätta försäljningen över nätet. Eller så kör man dubbelt och vidgar i ett svep kundkretsen långt bortom lokalområdet. Och där finns massor med litteratur, högt som lågt. Poängen i den långa svansen är att göra sakerna tillgängliga.

Dolt författarskap

Jag rotar gärna runt på antikvariat, det är inte det. Men att samlat kunna söka i deras bestånd har sina fördelar. Att hitta är ju ändå bättre än att söka: här gäller inte Boyes tes

om det där med vägen som är mödan värd. Ett någorlunda aktuellt exempel är min slumpartade ”upptäckt” av ett författarskap som gått mig förbi. Intresserad av svensk arbetarlitteratur trodde jag mig ha koll på läget, åtminstone var jag säker på att min gamla hemstad Köping inte frambringat någon författare på området. Jag hade fel. Det var resultatet av en fritextsökning på ortnamnet på sajten Antikariat.net - den virtuella samlings- och försäljningspunkten för nästan hundra nordiska antikariat – som upplyste mig, det är ett par år sedan nu. I beskrivningen av boken *Tack för mej kamrat!* (1949), av en viss Bertil Anderson (BA), såg jag plötsligt något i stil med ”Förf. från Köping, son till verkstadsarbetaren...”. Det var den enskilde antikvariatsinnehavaren som gjort

upplysningen till en sökingång. Och BA då? Han var skildrare av arbetet till sjöss och livet runtom i världens hamnar, en i mängden ”halvstora” författare som visserligen blev publicerad men litterärt bortglömd. Visade det sig. Han levde 1899-1973.

Jag blev ivrig och skred till verket, bokstavligen: sökte i bibliotekskatalogerna för att se vad mer BA skrivit (bara två böcker) och var de fanns (inte så många ställen). Dagen efter traskade jag till antikariatet och köpte boken och hade något senare via en annan sajt, Bokbörsen, köpt BA:s andra bok, med den kryptiska titeln *Trestjärnigt mullbärsträd* (1950). Jag såg också till att luckan i beståndet på jobbet kompletterades (och senare även i hemstadens bibbla). Nystade vidare, sökte på många håll. Via e-post från lokalt kunniga bibliotekarier fick jag tips på folk som kanske kunde berätta mer och släktforskarverktyg som Sveriges Dödbok och Sjöfolk bistod med viktiga hårddata. Efter mycket bläddrande i tidnings- och tidskriftsindex hade jag spårat upp tiotals noveller av BA, vilket ledde mig rakt in i bibliotekens mikrofilmsrum och tidningslägg. Arkivet efter en tidning visade sig innehålla ett författarregister som underlättade oerhört. Sena kvällar hemma på kammaren kunde jag söka på nätet, via databaser, strukturerat planlöst. Formulera en handfull mejl, skicka iväg dem och låta frågorna ”jobba på egen hand” några dagar och därefter in-

vänta kvalificerade svar. Det var inte så många som visste något, men det gjorde bara saken ännu mer spännande.

Bibliotekskatalogens tillkortakommande

En normal bibliotekskatalog hade i det första skedet inte kunnat hjälpa mig. Det var istället tack vare antikariatet som lagt till ”Köping” i sin bokbeskrivning som allt startade. Uppgiften om härkomst var med största sannolikhet hämtad ur Svenskt författarlexikon, men den typen av information läggs sällan eller aldrig in i bibliotekskataloger, och hittas bara sporadiskt på nätet. Frustrerande att tänka att jag gång på gång fysiskt passerat BA:s bok i hyllorna på jobbet och förmodligen bläddrat förbi hans namn i lexikonet. Att ett författarskap

kan tillåtas gömma sig på det sättet, så öppet! Man frågar sig vad mer mitt framför näsan som väntar på att återfinnas.

I det andra skedet, när fyndet väl var gjort, blev biblioteken och arkiven helt outhärliga. Med de bibliografier, databaser, den litteratur och kunskap som finns fritt tillgänglig kan alla utforska sina specialområden. Det är ju inte alltid möjligt, eller ens önskvärt, att personligen köpa på sig CD-ROM:er och referenslitteratur som bara behövs för några enklare (men avgörande) sökningar.

BA:s böcker fanns visserligen att låna på ett antal bibliotek, men jag ville trots allt ha dem i min egen hylla, kanske göra anteckningar i dem. Ändå är det inte så att den förbättrade tillgängligheten till antikariatens böcker har minskat mina bibliotekslån, eller ens de fysiska besöken. Snarare katalyserar de varandra: jag både köper och lånar mer. Läser mer, definitivt.

Man kan gott hävda att jag rörde mig i den långa svansen. Att det var antikariatet och biblioteken i kombination som väckte intresset och tillgodosåg behoven. Jag utforskade en nisch. Över Internet kunde jag söka bland

vem vet hur många hyllmeter antikvarisk litteratur, hitta boken jag ville ha, för en spottstyver hos en privatförsäljare i Dalarna. Jag kunde inleda och bedriva delar av min hobbyforskning, via databaser och e-post. Väl på plats på bibblorna: dyka ner i läggen, slå i böcker, få hjälp. Samtidigt var bibliotekskatalogens tillkortakommande lite av en väckarklocka. Mitt kanske viktigaste yrkesredskap, som jag behärskar väl, kunde inte hjälpa mig inom mitt främsta litteraturintresse.

Användarna kan bidra

Det är precis här som möjligheterna för biblioteksanvändare att "tagga" och bidra med sin kunskap kan göra nytta. Det var ju i princip detta min antikvariatshjälte hade gjort. Användare kan med sin expertis komplettera den formella bibliografiska informationen och lyfta helheten. Nu är jag medveten om att inte alla vill att "vem som helst" ska kunna tillföra "vad som helst" i en bibliotekskatalog. De har helt rätt om katalogens huvudsyfte, lite tillspetsat, är att utgöra ett facit för identifikation av böcker man redan känner till. Men om den också (än mer!) ska vara ett verktyg för upptäckt? SAB-klassningar och ämnesord är utmärkta och ger en pålitlighet utifrån sättet de resoneras fram

och korresponderar med andra språk och system. Samtidigt skulle så mycket mer kunna göras, inte minst bland skönlitteraturen. Användarna kan bidra till fullständigheten medan katalogiserande bibliotekarier möjliggör precisionen, för att nu tänja lite på två informationsvetenskapliga termer (liknande saker diskuteras förresten i norska Bok og bibliotek 2007:6, en av tidskrifterna där 2.0-debatten pågår). Sen är det heller inga problem att tydligt skilja de olika informationstyperna åt om man så vill.

Nätantikvariaten är vad Chris Anderson i sin bok kallar "aggregatorer" och "filter" i den långa svansen: "...tjänst[er] som samlar ett stort antal varor och gör dem tillgängliga och enkla att hitta..." Det är såklart här biblioteksfolk sett det: att biblioteken också är – eller kan vara – aggregatorer och filter som erbjuder mer än bara storsäljarna, dessutom utan kostnad. Är det rentav så som Mats Hernvall, tidigare chef för Virtuella enheten vid Stockholms Stadsbibliotek, hävdade på Biblioteksdagarna i maj förra året: att svansen utgör "folkbibliotekets affärsidé"?

Kalle Laajala är IT-bibliotekarie vid Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek och skrev i bis nr 3/07 om LibraryThing

Mats Hernvall, tidigare chef för Virtuella enheten vid Stockholms Stadsbibliotek, på Biblioteksdagarna i maj 2007

Foto: Kalle Laajala